

RAYMOND QUENEAU

MIJN MOEDER ZONG

SAMENGESTELD, VERTAALD EN
GEANNOTTEERD DOOR
JAN PIETER VAN DER STERRE

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS · AMSTERDAM · ANTWERPEN

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van de Stichting Fonds voor de Letteren.

Copyright © Éditions Gallimard 1969 voor *Chêne et chien*

Copyright © Éditions Gallimard 1943 voor *Les Ziaux*

Copyright © Éditions Gallimard 1947 voor *Bucoliques*

Copyright © Éditions Gallimard 1966 voor *L'Instant fatal*

Copyright © Éditions Gallimard 1965 voor

Le Chien à la mandoline/Sonnets

Copyright © Éditions Gallimard 1961 voor

Cent mille milliards de poèmes

Copyright © Éditions Gallimard 1980 voor *Courir les rues*

Copyright © Éditions Gallimard 1980 voor *Battre la campagne*

Copyright © Éditions Gallimard 1980 voor *Fendre les flots*

Copyright © Éditions Gallimard 1975 voor *Morale élémentaire*

Copyright Nederlandse vertaling © 1999 Jan Pieter van der Sterre /
BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam

ISBN 90 295 3531 8 / NUGI 321

VOORWOORD

HET ACHTERHOOFD VAN DE SCHRIJVER

Dit is geen boek van Queneau. Ook de Franse brontekst uit 1996, *Journaux 1914-1965*, is geen boek van Queneau. We hebben hier te maken met een modeverschijnsel dat Queneau zelf in de jaren dertig zei te verfoeien: het autobiografische wissewaswezen, een genre dat naar zijn mening tegemoetkwam aan de wensen van de gemakzuchtige lezer.

Deze Nederlandse uitgave van de dagboeken lijkt minder geen boek van Queneau dan de Franse versie. Terwijl driekwart van de tekst uit de *Journaux* komt, bestaat de rest uit autobiografische fragmenten die ontleend zijn aan ander, al dan niet voltooid werk. Door dit enerzijds schrappen en anderzijds aanvullen is deze verzameling meer een geheel geworden dan de Franse uitgave: gaten werden opgevuld, met als resultaat een completer overzicht van Queneaus leven, en de structuur werd hechter door de dwarsverbanden van terugkerende motieven en personen. Bovendien ging het stijlgemiddelde er duidelijk op vooruit. Toegevoegd werden (vaak bekorte) interviews en essays, autobiografische gedichten, novellen en romanfragmenten, en verder wat losse stukken en curiosa. Ze zijn over het algemeen ingelast in het jaar dat ze werden geschreven of in het jaar waarover ze handelen.

De verschillende dagboeken waaruit het basismanuscript bestaat variëren van aard. Queneaus jeugd in Le Havre leverde in het algemeen zeer beknopte aantekeningen op. Het *Dagboek van een armë jongëman* uit de studententijd diende duidelijk als uitlaatklep voor een zoekende geest. Vervolgens bevat de *Dromencampagne* analyses in het voetspoor van de psychoanalyse en vertelt het *Oorlogsdagboek* over het leven achter de linies. Ongeveer halverwege begint dan een grote serie genummerde notities, die in de jaren zestig langzaam maar zeker uitgroeit tot opslagplaats van citaten -- met Hegel als kampioen en de Goncourts als goede tweeden -- , gelardeerd met anekdoten en zelfs een enkele mop. De citaten vielen voor de Nederlandse selectie af, zodat de anekdoten en moppen overblijven; ba- en analiteit worden daarin niet geschuwd.

Genoemde citaten geven een goed beeld van wat Queneau las. Hij las veel, zoals duidelijk wordt uit de lijsten met titels die in de *Journaux* zijn afgedrukt. Ze vermelden over een periode van vijftig jaar 7579 boeken, waarvan er vele meer dan eens genoemd worden, sommige tot twintig keer toe. Het aantal verschillende titels is zesduizend, nog zonder de beroepshalve gelezen manuscripten. Dat betekent dat Queneau ongeveer vier boeken per week verwerkte, waarbij bedacht moet worden dat één titel soms een compleet oeuvre omvat: Proust, Homerus, Rabelais, de Bijbel. Wat onderwerpen betreft is de variatie schier eindeloos.

Raymond Auguste Queneau werd in 1903 in Le Havre geboren als enig kind van een middenstandersechtpaar. De Eerste Wereldoorlog, die kort na zijn tiende levensjaar uitbreekt, zorgt voor schilderachtige taferelen en levert daarmee wellicht de inspiratie tot de avonturenverhalen die we in de bibliografie van de veertienjarige tegenkomen. Na het lyceum wordt besloten dat zoonlief in Parijs gaat studeren, waarna de familie de winkel verkoopt en een huisje in een Parijse voorstad betreft. De studie wil niet erg vlotten, vooral omdat het leven zoveel andere boeiende zaken in petto heeft: het is de tijd van surrealisme, communisme en psychoanalyse. Dat roerige bestaan wordt tijdelijk onderbroken door de militaire dienst in Noord-

Afrika, terwijl stilaan de producten van Queneaus pen hun weg naar tijdschriften beginnen te vinden. Kort nadat hij Joyces *Ulysses* heeft gelezen schrijft hij tijdens een verblijf van vijf maanden in Griekenland zijn eerste roman, *Le Chiendent*, een wonderlijk rijp debuut. De romans en dichtbundels volgen elkaar daarna vrij snel op en kort voor de Tweede Wereldoorlog krijgt Queneau werk bij uitgeverij Gallimard, eerst als *lector*, later als algemeen secretaris en in de jaren vijftig als directeur van de Pléiade-encyclopedie.

De oorlog in Noord-Afrika levert Queneau net als de Tweede Wereldoorlog niet meer dan één salvo op, terwijl de navolgende stormachtige verliefdheden in nauwelijks meer dan één beet in een tepel resulteren -- totdat er een geheimzinnige Y ten tonele verschijnt, die voor emotioneel evenwicht lijkt te zorgen ($Q/2 - X + Y = Q$). Intussen wordt Queneau van lieverlede een gevestigde grootheid in het Parijse wereldje, met na *Zazie dans le métro* -- tot zijn ongenoegen -- een faam als humoristisch schrijver.

Zazie brengt geld in het laatje, geld waar Queneau zijn leven lang om verlegen had gezeten. Dat hij zijn succes toch maar moeilijk kan verwerken is een van de vele inconsequenties die hij zichzelf in zijn leven gunde. Misschien zijn inconsequenties onontkoombaar bij iemand voor wie een bewering automatisch de ontkenning ervan inhoudt en die is opgegroeid met droomanalyses waarin een feit ook zijn tegendeel kan betekenen. De hier verzamelde teksten geven in elk geval diverse voorbeelden van Queneaus ambivalente houdingen, bijvoorbeeld tegenover zijn ouders, zijn vrouw, God, André Breton, de natuur, het fenomeen encyclopedie, het fenomeen dagboek...

Van Queneaus romans zijn er zesenhalf in het Nederlands vertaald, maar op dit moment van schrijven verkoopt de boekhandel in onze taal alleen de *Stijloefeningen*. Voor de vertaalde romans (*Hondsgras*, *Odile*, *Een barre winter*, *Pierrot*, *Zazie in de metro*, *De blauwe bloemen* en *We zijn altijd te aardig voor vrouwen*) is men op antiquariaten aangewezen. Aan *De zondag des levens* wordt momenteel gewerkt. Dat is alles bijeen ruim de helft van de totale romanproductie, die in Frankrijk (hopelijk) binnen afzienbare tijd in de Pléiadereeks zal verschijnen, in het voetspoor van de gedichten.

Queneaus oeuvre kort samenvatten is onbegonnen werk, het onttrekt zich aan een definitieve analyse. De kenner van zijn werk zal bij het lezen van de hier verzamelde teksten in elk geval constateren dat Queneaus leven -- inclusief zijn lezen -- er een belangrijke bron voor is geweest. De dagboeken hadden de functie van opslagplaats voor materiaal dat niet direct gebruikt kon worden, een soort achterhoofd van de schrijver. In deze verzameling is nauwelijks een poging gedaan verbanden te leggen tussen leven en werk. Dit boek wil in de eerste plaats voor zichzelf spreken. Of het als portret van Raymond Queneau geslaagd is moeten we a priori betwijfelen als we andermaal afgaan op de schrijver zelf, in het hieronder volgende, late, bestiaire gedichtje.

DIEPZEEVIS

*Als ze hem ooit mochten vangen
in zijn duistere krochten en gangen,
en de lucht hem gaat omsluiten,
dan klapt hij binnenstebuiten.
Ook mijn gezicht wordt uitgewist
als men me uit het water vist.*

ZÉPHYRIN MIGNOT

(Queneaus prehistorie wordt beschreven in een van drie langere -- ongecorrigeerde -- autobiografische fragmenten. Bovenstaande titel is niet origineel.)

Op 22 september 1899 deden Zéphyrin Mignot, voormalig kapitein op de grote vaart, en zijn echtgenote, geboren Levavasseur, aan hun dochter Joséphine afstand van de door hen gedreven mode- en manufacturenwinkel, rue Thiers 47 in Le Havre. En wel voor de somma van vijftienduizend franc. Enige tijd eerder hadden ze een winkel bezeten bij het Rond Point, een zeer bescheiden bedoening, meer dan bescheiden zelfs, volgens mijn tante. Mijn moeder zweeg daarover. Ze zweeg trouwens altijd over haar verleden, en de zeldzame keren dat ze er wel over sprak was het alleen om er een verbeterde versie van te geven, nog steeds afgaande op de woorden van mijn tante, en ook op die van mijn vader, voor zover hij er iets van wist. Mijn moeder wilde koste wat het kost verhullen dat de schipbreuk van de *Arabie* haar een moeilijke, misschien zelfs haast ongelukkige jeugd had bezorgd.

Mijn opa bereisde China en Japan. Hij bleef twee jaar weg, verwekte een kind bij zijn vrouw en vertrok weer op zijn driemaster met hulpmotor op stoom. Van al dat kroost, voortgebracht vanaf 18[59], het trouwjaar van mijn grootouders, waren aan het begin van deze eeuw alleen mijn tante en mijn moeder nog in leven. Pas rond mijn vijftiende hoorde ik voor het eerst over een oom, meubelmaker van zijn vak, die overleden was aan een delirium tremens uit roeping, en wiens bestaan altijd voor mij verborgen was gehouden. Een andere keer sprak mijn moeder over een jong zusje dat door mijn tante op een stormachtige dag expres in de regen mee uit wandelen was genomen om haar te laten creperen aan longontsteking. Die beschuldiging geeft aan hoe hevig de afkeer tussen beide zussen was zodra er om een of andere, soms futiele reden een barst in het vernis van de familieconventies verscheen. Als de verhoudingen minder gespannen waren plaagde mijn tante mijn moeder door een herinnering op te halen waaruit bleek dat ze niet de jeugd hadden gehad die mijn moeder zich wenste, dat wil zeggen de jeugd van bemiddelde, gezeten burgers. `Weet je nog,' zei mijn tante dan, `dat we toeristen venusschelpen gingen verkopen?' In Granville, waar mijn moeder geboren was, werd de naam `venusschelp' gebruikt voor de porseleinschelp, een schelp met een onmiskenbaar suggestieve vorm. Mijn moeder ontkende het. Mijn tante hield vol: `We riepen: ``Meneertje, koop mijn venusschelp, koop mijn venusschelp.' ' Dan gaf mijn moeder zich gewonnen en barstte de slappe lach los.

Ze noemde zichzelf bij voorkeur `kapiteinsdochter'. Ook benadrukte ze graag dat ze opgevoed was in het klooster Saint-Jean-le-Thomas. Het schijnt, nog steeds volgens mijn tante, dat `psalmboek-lezen' er de belangrijkste bezigheid was. Toch kon mijn moeder uitstekend spellen en rekenen, kende ze het notenschrift voldoende om op de piano te kunnen pingelen en van de Engelse lessen die ze had gevolgd was haar bijgebleven dat een mes een *équanèffe* heet en poep *chit for yousse*, maar vermoedelijk had ze die uitdrukking niet van de nonnen van Saint-Jean-le-Thomas.

In een mij onbekend jaar zonk op een mij onbekende oceaan de boot waarvan mijn opa kapitein was. Was het een echte schipbreuk? Dat bleef een van de familiegeheimen. In elk geval betekende het een harde klap voor Zéphyrin Mignot, die enige tijd later havenmeester in Carolles werd, een dorpje in de omgeving van Granville, waarvan het zelfs onwaarschijnlijk is dat het over havenmeesters beschikte, terwijl voor zijn gezin (van minstens vier kinderen) moeilijke, vernederende tijden waren aangebroken. Uit die periode ken ik weinig familieherinneringen, behalve de anekdote over mijn grootmoeder die in Parijs (bij Bon Marché waarschijnlijk) (uit de

catalogus) (controleren of B. M. destijds catalogussen had) twee hoeden voor haar dochters had besteld. Ze arriveren, de hoeden, de meisjes zijn er dolblij mee, maar wat zien ze nu, er loopt een dochter van een werkvrouw langs met precies die uitgekozen dop op haar kop. Prompt stak mijn grootmoeder de brand in de twee hoedjes zodat niemand kon zeggen dat haar dochters hetzelfde hoofddekseel op hun hoofden hadden vervoerd als de dochter van een werkvrouw. Pas toen ik een jongeman was begreep ik dat mijn moeder haar hele leven op die vaste principes had afgestemd.

Uit enkele vage opmerkingen van mijn roddelzieke tante leid ik af dat genoemd vrouwspersoon rond die tijd, dat wil zeggen de tijd van Mac-Mahon¹, een winkel begon; en dat er weinig van terecht kwam; wat werd er verkocht? Klosjes garen, lijkt me, als tenminste... Waarom en hoe de Mignots zich in Le Havre vestigden, daar weet ik niets van. Nog steeds volgens die avunculaire praatjes zie ik het Zuid-Normandische gezin gevestigd in een zaakje bij het Rond Point, destijds de uiterste punt van het winkelgebied van Le Havre. In die buurt leerde mijn moeder Rousseau le Douanier kennen: de biografie van de grote schilder is niet duidelijk genoeg om te kunnen vaststellen of er iets klopt van het verhaal over die ontmoeting. Bovendien vraag ik me af wanneer mijn moeder me die anekdote heeft kunnen vertellen, dat wil zeggen wanneer Le Douanier zo beroemd was dat ze zich erop kon laten voorstaan hem gekend te hebben.

Er moet in elk geval een kern van waarheid in schuilen.

Hoewel mijn moeder en mijn grootmoeder niet deskundig waren, wat verderop zal worden toegelicht, floreerde de winkel. In de tussentijd had mijn tante een echtgenoot op de kop getikt in de persoon van een ontvanger der directe belastingen. De rest van het gezin emigreerde naar meer burgerlijke oorden in de buurt van het place Thiers. En na enig geïntreger deden de echtelieden Mignot, onder protest achteraf van tante, op 22 september 1899 hun nering, rue Thiers 47, aan hun dochter Joséphine over. Op 12 december van datzelfde jaar stierf de kapitein op het adres rue Thiébaud 104, waarna hij werd begraven op begraafplaats Sainte-Marie. Ik herinner me niet dat mijn moeder of mijn grootmoeder naar zijn graf ging; ze waren door en door heidens, zelfs in de verering der doden. Op een dag liep ik, ik zal zo'n twaalf jaar geweest zijn, om mij onbekende redenen met mijn moeder en mijn tante op die begraafplaats Sainte-Marie. Ineens zeiden ze tegen elkaar hé, laten we eens bij vader gaan kijken, ze zochten het graf overal, vonden het ten slotte, waarna ik daar voor dat grafvoorwerp dat een lichaam bedekte door het gat te markeren waarin het begraven was, *in tranen uitbarstte*. Mijn moeder en mijn tante schoten in een slappe lach.

Toen stierf Zéphyrin. En zijn dochter Joséphine begon een ouwe vrijster te worden, liep zo tegen de zevenendertig (heel wat, in die tijd) en ging een waarzegster raadplegen, die haar in de kaarten een man op een paard `liet zien' in een vlakte met heel hoog gras. Enige tijd later viel haar oog op een fraai uitzijnde militair die elke dag op dezelfde tijden langs de garen- en bandwinkel liep. Ze raakt in vuur en vlam voor hem en informeerde naar zijn identiteit. De militair was boekhouder, kwam uit de koloniën (de savanne met het hoge gras) en leidde een weinig bewogen leven. Wat daarna precies is gebeurd, daar ben ik nooit achter gekomen. Maar op 2 augustus 1900 trouwde Joséphine Augustine Julie Mignot met Auguste Henri Queneau. Diezelfde dag tekenden ze hun contract bij mr. Gosselin, notaris in Le Havre aan de rue (...). De bijdrage van mijn moeder aan de huwelijksgemeenschap (van vruchten en inkomsten) bestond uit de winkel, getaxeerd op twaalfduizend franc, met de koopwaar, haar persoonlijke bezittingen en diverse niet nader omschreven stuks linnengoed en meubilair, getaxeerd op duizend franc. Mijn

¹ Personen wier naam voorzien is van een • worden kort beschreven in het selectieve persoonsregister achterin.

vader bracht zijn kleren in, linnengoed, sieraden en persoonlijke voorwerpen, getaxeerd op tweeduizend franc, een obligatie van het staatsbouwbedrijf, getaxeerd op vierhonderddrieënzestig franc en zijn spaarbankboekje, getaxeerd op vierhonderd franc. Hij was dus de minst rijke van de twee -- waar mijn moeder altijd de nadruk op legde; ook was hij de jongste -- daar kwam ik op mijn zestiende achter, toen ik mijn geboorteakte las, die ik nodig had voor het eindexamen. Dat geheim werd nog beter bewaard dan dat van de drankzuchtige oom; en ten slotte, als derde, mijn vader was uit de klei getrokken, maar dat kwam net als het eerste punt uitentreure ter sprake zodra de familie de vuile was buitenhing.

Mijn vader kwam op 20 april 1870 ter wereld in Saint-Épain, een stadje in het departement Indre-et-Loire, vlak bij Sainte-Maure, waar geitenkaas wordt gemaakt. Zijn ouders waren boeren. Dat is zo ongeveer het enige wat ik van mijn familie van vaderskant weet. Mijn vader wist er verder nog van te vertellen dat een van zijn voorouders, schaapherder in de buurt van Étampes, zijn schapen castreerde met zijn tanden. Diens wandelstok was bewaard gebleven, een kinderlijk bewerkte houten stok, die uiteindelijk in mijn bezit kwam, maar zoek geraakt is.

De boerderij zou geërfd worden door een oudere broer. Mijn vader had een gedegen schoolopleiding genoten, was niet van plan te gaan wegteren en nam op zijn achttiende verjaardag dienst bij de infanterie van de marine. Na zes maanden was hij korporaal en twee jaar later volgde zijn benoeming tot sergeant. Vervolgens werd hij ingescheept naar Tonkin, waar hij tegen de Zwarte Vlaggen¹² vocht. Het enige wat hem daarvan bijbleef waren de cijfers van één tot tien in het Annamitisch en het feit dat de vrouwen van de Niakenessen net zulke kleren droegen als hun mannen. Ik heb hem maar één keer lyrisch horen worden, heel veel later, toen hij in een tweedeklaswagon een dame de geur van verbrande bamboe beschreef.

Na minder dan een jaar werd hij ernstig ziek weer op de boot gezet. Vanuit zijn hut hoorde hij de lichamen in het water plonzen. Daar ontsnapte hij aan, maar hij zou er wel een zwakke gezondheid aan overhouden, vooral in de leverstreek.

Enmaal ontslagen schijnt hij geaarzeld te hebben over de keuze van een bestemming. Hij had een hekel aan het beroep van militair en hield van reizen; de politie was een mogelijkheid, maar uiteindelijk werd hij, ik weet niet hoe, koloniaal magazijnmeester vierde klasse. Zijn soldijboekje geeft aan dat hij twee keer in Frans West-Afrika is geweest, de eerste keer van 1894 tot 1896 (Dakar, Saint-Louis, Kayes, Kita) en de tweede keer van 1897 tot 1899, toen hij ook in Timboektoe en Bandiagara kwam. Inmiddels was hij benoemd tot magazijnmeester derde klasse. Aan Senegal en Soedan bewaarde hij meer herinneringen dan aan Tonkin. Hij kende de cijfers in het Wolof en het Bambara nog en praatte soms weemoedig over Nigeria met zijn langzame waterstromen en over zijn boottocht naar Tsjaad. Ook vertelde hij wel eens verhalen over negers die zo met de zweep geslagen werden dat ze ervan gingen schijten en over een negerin die in de oven werd gestoofd of met dynamiet opgeblazen door een of andere demente bestuurder. Mijn moeder snoerde hem dan gauw de mond. Het merkwaardigste van dat alles is dat mijn vader geen enkele ondeugd aan al die expedities overhield. Hij dronk niet, speelde niet en liep niet achter de vrouwen aan. Het enige wat ze hem hadden bezorgd waren galkolieken. Na een kuur in Vichy neemt hij dienst in Le Havre en wordt opgemerkt door een neringdoende juffrouw die te goeder naam en faam bekendstaat. Na hun huwelijk vertrokken mijn ouders op huwelijksreis. Ik vraag me af waarheen. Over het hoe van die reis deed in de familie een beroemd verhaal de ronde. Mijn vader, die uit hoofde van zijn rang eersteklas mocht reizen, had van dat recht gebruikgemaakt maar intussen, en met reden, zijn jonge gade het gebruik van de goedkopere tweedeklas

aangeraden. Die anekdote mag opzienbarend zijn, ik had me er tot dusver nooit over verbaasd, maar nu betwijfel ik of het allemaal echt gebeurd is. Voor het schrijven van dit stuk heb ik het soldijboekje van mijn vader bekeken en zo kwam ik erachter dat hij magazijnmeester vierde klasse en daarna derde klasse was. Ik had hem altijd gezien als 'administratief officier', zoals mijn moeder hem stevast betitelde als ze haar herinneringen ophaalde, want soms strekte haar neiging tot het verfraaien van het verleden zich heel inconsequent zelfs uit tot haar echtgenoot. Maar uiteindelijk is het best mogelijk dat een magazijnmeester derde klasse recht had op een tweedeklasplaats en dat mijn moeder inderdaad derdeklas heeft gereisd.

Voordat ze mij baarde, op 21 februari 1903, heeft mijn moeder twee miskramen gehad. Bij mijn geboorte woog ik zeven pond, volgens een brief van mijn grootmoeder, die ik om onbekende redenen in mijn bezit heb. Na mij werden er bij mijn weten geen andere kindertjes meer verwekt. Bij mijn geboorte, ten huize van mijn grootouders, rue Thiébaud 104, slaakte mijn vader, die altijd ziek was, kreten van pijn vanwege zijn galkolieken. Toen ik zelf vader werd mat ik me uit bezorgdheid een brandende netelroos aan. Misschien een bepaalde Baskische overerving, die een pathologische manier vond om gestalte te geven aan de zeer curieuze gewoonte van het mannenkraambed.²

Hoewel hij nog niet genezen was kreeg mijn vader opdracht naar Tonkin te gaan. Dat leek hem geen goed idee. Hij nam ontslag en begon zich met de winkel bezig te houden. Verderop kom ik terug op de respectievelijke verdiensten van het tweetal. Hier meld ik kortweg dat de zaak werd uitgebreid en gemoderniseerd, dat op 5 augustus 1909 de aankoop plaatsvond van een huisje aan de rue d'Espréménil voor de somma van elfduizenddriehonderd franc, en minder dan twee jaar later, op 11 februari 1911, van een pand aan de rue de Mulhouse voor de somma van veertigduizend franc 'in klinkende goud- en zilverstukken tegen de vigerende koers en biljetten van de Franse Bank, geaccepteerd als gemunt geld'.

In november 1920 werd de winkel verkocht voor vijftigduizend franc 'in wettige klinkende munt' plus 24.836 franc en zeventig centimes aan verkoopbare goederen en één procent van de omzet gedurende tien jaar.

Het echtpaar had dus in twintig jaar niet slecht geboerd. Maar mijn hele jeugd werd opgeluisterd door de discussies tussen mijn ouders over de vraag wie van beiden de boot het verstandigst had bestuurd, of het meest eraan had bijgedragen.

Toen ik geboren werd hadden mijn ouders hun winkel nog niet uitgebreid. Ze woonden in een soort kast die later als magazijn diende. Mijn moeder beviel bij haar moeder thuis en ik werd naar een voedster gebracht.

Ik heb herinneringen aan de winkel vóór de modernisering, aan de slaapkamer van mijn opa, aan mijn voedster en aan Graille en Sanvic, buitenwijken van Le Havre, waar ik verzorgd werd tot ik tweeënhalf was. Maar natuurlijk is dat fantasie. Toen ik teruggehaald werd hadden mijn ouders de woning op de eerste verdieping boven hun winkel gehuurd: vier kamers, hal, keuken, wc met pot, kelder en zolder. Een balkon langs de drie belangrijkste kamers zag uit op de rue Thiers. Vanaf het balkon werd met carnaval naar de passerende optocht gekeken. Dat balkon is ook de plaats van een van mijn meest prehistorische herinneringen; de dagen van volkse uitgelatenheid verdwenen met de oorlog, die alle confettistroomsel van de trottoirs van de stad veegde in afwachting van een volgende oorlog die de eraan gelegen huizen zou wegvagen. Figuren op stelten haalden ter hoogte van de eerste verdieping geld op. Er werden zulke hoge zakken confetti verkocht. Ik zie nog voor me hoe een meisje mijn vader een handvol in zijn gezicht gooide, een vrouwelijk succes dat me verraste, al was mijn vader natuurlijk destijds veel jonger dan ik toen ik me voorstelde dat ik nog jong was.

De tweede kamer was voor mij gereserveerd, maar tot op vergevorderde leeftijd, op zijn minst mijn tiende jaar, sliep ik in de slaapkamer van mijn ouders -- de derde kamer.

(Met het nu volgende gedicht begint de cyclus *Chêne et Chien* ['Eik en hond'] uit 1937, een autobiografie in verzen, waarvan de eerste helft 's schrijvers vroege jeugd schildert.)

*Ik werd eenentwintig februari geboren,
Le Havre, negentiendrie.
Mijn moeder had een winkel -- mijn pa natuurlijk ook --
in passementerie.
Ze dansten van geluk. Maar vreemd genoeg moest ik
al vroeg voor onrecht buigen:
men zocht voor mij een min, een dom, hebzuchtig mens,
wier melk ik kreeg te zuigen.
Prompt perste ze haar borst, een soortement van peer,
tegen mijn lippen aan,
maar ik betwijfel sterk of ik volop genoot
van 't vrouwelijk orgaan.*

*Pas na een tijdsbestek van zesentwintig maanden
vertrok ik uit haar woning.
Ik mocht terug naar huis en zette me aan tafel,
als erfzoon en als koning
van een bijzonder rijk waar opgezette fauna
bij 't afval werd gezet
door zwavelduiveltjes en door gevallen eng'len,
gesnoerd in een corset;
waar bloemen van metaal, papier of stukjes baai
soms in de laden groeiden
tot kant-en-klaar boeket voor op een dameshoedje,
een beeld dat ik verfoeide.
Enorme hopen knoop verkocht mijn vader, zij
in ellenlange lappen,
versterkingsband per gros, de hele lintenhandel.
De voorraad lag op schappen.*